

A hiányzó 14 ezer négyzetméter

A közművelődési könyvtárak elhelyezése Pest megyében*

Megvizsgáltuk 40 Pest megyei település könyvtári ellátottságát, nevezetesen azt, hogy a községi vagy a járási-városi könyvtár jelenlegi négyzetméterben mért alapterülete hány százaléka a Művelődésügyi Minisztérium telepítési alapelveiben előírt normáknak. Ezeket a normákat azonban — a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gyakorlata alapján — részletesebb bontásban és a járási, illetve a körzei könyvtárak esetében kiegészítésekkel alkalmaztuk. Normáink nagyjából megegyeznek azokkal, amelyeket legutóbb tett közzé *Sallai István* a Könyvtáros idei 5. számában (Korszerűek-e a könyvtári alapterületi normák?) Alkalmazási módszerük és Sallai István módszere között az a különbség, hogy mi — megfelelő adatok hiányában — a mérés alapjául szolgáló lakosság számként nem a 20 év múlva várható lélekszámot vettük, hanem a jelenlegit. Ez a számítási alap kizárja annak lehetőségét, hogy az esetleges alacsony ellátottság okait bárki is a normákban keresse.

A településeket sem célzatosan választottuk ki. Huszonnyolcat egy minisztériumi kijelölés alapján kezdtünk vizsgálni, a többi éppen csak útbaesett utazásaink során. Ez a 40 település egyébként Pest megye összes településeinek 22%-át képviseli, s a reprezentációnak ez a foka mindjárt nem tűnik kevésnek, ha hozzátesszük, hogy e negyven községben és városban él a megye lakosainak 54%-a, számszerint csaknem félmillió ember. Előljáróban mindjárt leszögezhetjük, hogy a megvizsgált könyvtárak — átlagosan — a feladataik ellátásához szükséges alapterületnek mindössze egy-negyed részén végzik munkájukat. A hiányzó háromnegyed rész — a 40 könyvtár esetében — összesen 14 491 m²-t tesz ki!

A jelenlegi és a szükséges alapterület

Nézzük először a járási könyvtárakat. Felmértük valamennyit, a szó szoros értelmében, szalaggal a kezünkben: A járási könyvtár a működéséhez szükséges alapterületnek Ráckeve 48, Dabason 38, Szobon 35, Szentendrén 33, Gödöllőn 28, Nagykátán 25, Vácott 18, Monoron 15, Cegléden 15 százalékával rendelkezik.

Tehát a közművelődési könyvtárhálózat bázisait képező járási könyvtárak tevékenységüket a munkájukhoz szükséges alapterületnek átlagosan mindössze 28%-án tudják csak kifejteni. Nyilvánvaló, hogy sem az irányító hálózati tevékenység, sem pedig a helyi szolgáltatások számára nincs elég helyük. Ezért aztán ha bármelyik járási könyvtárba — de főként a monori, ceglédi, váci, nagykátai és a gödöllői járási könyvtárba — belépünk, a belső „tér” láttán az az érzésünk, hogy egy 4—5 ezer lakosú község könyvtárában vagyunk. Csak a mérhetetlen zsúfoltságból, a könyvektől roskadozó könyvvállványok sokaságából következtethetünk arra, hogy hol járunk.

Az önálló községi könyvtárak helyzete még rosszabb. A megyében 35 ilyen községi könyvtár van. Vizsgálatunk 22 könyvtárra, az önálló községi könyvtárak 63%-ára terjedt ki. A tényleges alapterület ezekben a következőképpen aránylik a szükségeshez: Pilisvörösvár 62%, Albertirsa 55, Aszód 49, Budaörs 30, Dunaharaszti 23, Törtel 21, Pilis 20, Abony 20, Budakalász 20, Pomáz 18, Ócsa 18, Törökbálint 18, Budakeszi 13, Örkény 18, Tura 17, Gyömré 16, Fót 16, Úlló 11, Érd 11, Vecsés 8, Dunakeszi 6 és végül Szigetszentmiklós 5%.

Mint kiszámítható, e könyvtárak tevékenységüket a szükséges alapterületnek mindössze 22%-án, nagyjából egyötöd részén végzik. Ismeretes, hogy a saját helyiséggel és főfoglalkozású könyvtárossal rendelkező önálló községi könyvtár a közművelődési könyvtárhálózat fontos láncszeme, mert a nagyobb községek könyvtári ellátásának folyamatosságát és viszonylagos teljességét elsősorban ez a könyvtártípus teszi lehetővé. A könyvtártípus jelentőségét ismeri a megyei könyvtár is, mégsem tudta elérni, hogy két-három könyvtárt kivéve a községi tanácsok e könyvtárakat a működésükhöz szükséges nagyságú épületben helyezték el.

Helyszíni látogatásaink során az a benyomásunk támadt, hogy *minél nagyobb egy település, könyvtárának alapterülete annál kevésbé közelíti meg a szükségeset.* A számszerű összehasonlítás igazolta is feltevésünket:

— a megvizsgált 5000 lakoson aluli települések könyvtárainak ellátottsága e tekintetben 31%-os;

* A Pest megyei Könyvtár évkönyve számára készült tanulmány nyomán.

- 5000-től 15 000 lakosig az átlagos ellátottság 25⁰/₀-os, de csak azért, mert ebbe a nagyságrendbe tartozik Albertirsa és Pilisvörösvár, Pest megye könyvtári-lag legjobban ellátott két települése;
- a legnagyobb gondot az okozza Pest megye számára, hogy a tíz legnagyobb, 15 ezer lakoson felüli helységnek (Nagykörös, Gödöllő, Dunaharaszti, Abony, Vác, Cegléd, Monor, Érd, Vecsés és Dunakeszi) átlagos könyvtári ellátottsága mindössze 18⁰/₀-os!

A sor végén

Pest megye településeinek könyvtárosai azonban nemcsak a normákhoz viszonyítva tekinthetők rosszul ellátottnak, hanem országos viszonylatban is. Kevés kivételtől eltekintve, más megyék azonos nagyságú településeinek könyvtáraival szemben messze alulmaradnak. Például a megye két legnagyobb lélekszámú települése, Cegléd és Érd a 9 azonos nagyságú település sorában a 7. és a 9., vagyis az utolsó helyet foglalja el. Sorrendben: Szentés 37, Kiskunfélegyháza 34, Nagykanizsa 30, Gyöngyös 30, Baja 29, Hajdúböszörmény 24, Cegléd 15, Orosháza 13, Érd 11⁰/₀.

Elgondolkodtató, hogy a sok tekintetben Pest megyénél is hátrányosabb helyzetben levő Hajdú-Bihar megyei Hajdúböszörmény könyvtára is jobb körülmények között dolgozik, mint a hasonló nagyságú Pest megyei településeké.

Nagykörös és Vác az ugyancsak kilenc 25—30 ezer lakosú település között a 6. és a 8. helyen áll az alábbi sorrendben: Kiskunhalas 98, Pápa 87, Esztergom 64, Kazincbarcika 62, Makó 56, Nagykörös 53, Várpalota 25, Vác 18, Jászberény 17. (Megjegyezzük, hogy a jászberényi könyvtár új épületének elkészültével mindkét Pest megyei könyvtár még hátrább kerül a sorban.)

Az 1966-ban várossá nyilvánított Gödöllő könyvtára egyelőre nem sok hasznot húzott a várossá nyilvánításból. Meglévő alapterületével a 20—25 ezer lakosú települések sorában a középtájon helyezkedik el. A sorrend a következő: Karcag 61, Gyula 42, Mezőtúr 38, Hatvan 34, Gödöllő 28, Mosonmagyaróvár 26, Törökszentmiklós 22, Ajka 20, Békés 18, Csongrád 17, Hajdúszoboszló 13⁰/₀. (A *Hajdúszoboszlói Városi Könyvtár 400 m²-es alapterületű új otthonának felavatása júniusban megtörtént. Ennek következtében Gödöllő hátrább került.* — A szerk.)

Az elmondottak után már nem meglepő, hogy Vecsés és Dunakeszi a 18—20 ezer lakosú települések sorában az utolsó. Íme: Tata 55, Mohács 29, Oroszlány 29, Szarvas 18, Vecsés 8 és Dunakeszi 6⁰/₀.

Valamennyi, 16—18 ezer lakosú település tanácsa jobb elhelyezést tudott adni könyvtárának, mint a monori, hiszen Balmazújváros 49, Mezőkövesd 45, Sátoraljaúj hely 41, Keszthely 25, Dömbövár 23 és Hajdúnánás 22⁰/₀-os alapterületi ellátottságával áll szemben Monor könyvtárának 15⁰/₀-a.

A 14—16 ezer lakosú települések sorában Kalocsa 95 és Püspökladány 26⁰/₀-os ellátottsági fokával szemben a Pest megyeiekét Dunaharaszti 23, Budaörs 30 és Abony 20⁰/₀-os alapterületi ellátottsági aránya jelzi.

Dabas és Szigetszentmiklós ellátottsági aránya más, 12—14 ezer lakosú településekéhez viszonyítva az alábbi sorban helyezkedik el: Sárospatak 71, Kiskörös 57, Tiszakécske 39, Kisújszállás 38, Dabas 38, Mezőberény 37, Balassagyarmat 26, Kisvárd 19, Hajdúhadház 18, Lajosmizse 14, Jánoshalma 10, s végül Szigetszentmiklós 5⁰/₀.

Harminchárom 10—12 ezer lakosú helység felsorolása kissé hosszadalmas lenne. Ellátottságuk sorrendjében a 3. helyen áll Pilisvörösvár, az 5-en Albertirsa, a 19-en Szentendre, a 25-en Nagykáta, a 29-en Budakeszi, 31-en Gyömrő és az utolsó helyen Gyal.

Az összehasonlított harminckilenc, 5—10 ezer lakosú település felsorolásától szintén eltekintünk. Sorukban Aszód és Ráckeve az 5. és a 6. helyen áll, a többi mind a 22. hely után következik, a sereghajtó Százhalombatta. (Itt talán hamarabb érezteti hatását a várossá nyilvánítás, mint Gödöllőn.)

A vizsgálódás közben természetesen tájékozódunk arról is, mi történt Pest megyében a korszerű közművelődési könyvtárhálózat megteremtése érdekében. A rendelkezésünkre álló adatok szerint az elmúlt tíz év alatt a megye településeinek több mint a felében tettek valamit a tanácsok a könyvtárak elhelyezésének megjavítására. S ez a „valami” helyenként ugyan csupán 15—20 ezer forintjukba került, de sok helyen több százezerbe. Az egymillió forintot is meghaladta a megyei könyvtár (1961), a váci járási könyvtár (1963), a pilisvörösvári községi könyvtár (1966), az albertirsi községi könyvtár (1968) és a mikebudai klubkönyvtár (1969) megépítésének illetve átalakításának költsége.

Tíz év alatt — becslés szerint — több mint 10 millió forintot fordítottak könyvtáráépítésre Pest megyében.

A lemaradás okai és a tennivalók

Megpróbáltuk megkeresni azokat az okokat is, amelyek miatt Pest megye könyvtári ellátottsága ilyen hallatlanul alacsony színvonalon áll.

A legfőbb okot abban látjuk, hogy a megye legnagyobb része a budapesti agglomerációba, illetve annak külső gyűrűjébe tartozik. Sajátos helyzete nem ideiglenes és „beteges” tünet, mint sokáig hittük, hanem *törvényszerű jelenség*. Nem csak hogy nem szűnik meg, hanem jelentősége tovább bővílhet és funkciókban gazdagodhat. Ezt a megyei művelődéspolitikai irányítás ugyan felismerte, de anyagiakban eddig még nem érvényesítette. Sok helyen még a könyvtári alapellátottság sincs megoldva, nem hogy kiemelten foglalkoztak volna a kérdéses települések ellátásával. Ezeket a problémákat Pest megye *egymaga megoldani* sem tudja.

A helyzetképet csak rontja, hogy ipari településeinek könyvtári ellátottsága a megyei átlagnál is alacsonyabb. (Szigetszentmiklós 5%-os, Dunakeszi 6%-os, Százhalombatta 9%-os, Vác 18%-os stb.) Sokszor leírták már: az ipari települések elégtelen kulturális stb. ellátásának oka az, hogy a felépített új lakótelepek létrehozásakor az ún. járulékos beruházások megteremtése nélkül növelték a település lakosainak számát. Az iparosodás tehát — legalább is könyvtári vonatkozásban — még csak fokozza az ellátatlanságot.

A főváros helyzetén is javítunk, ha növeljük az *agglomeráció ellátását*. A vidék fejlesztése egyébként jóval kevesebbe is kerül, mint a fővárosé. Az országos művelődésügyi szerveknek tehát kiemelten — és a főváros fejlesztésével összhangban — kell foglalkozniok Pest megye könyvtári ellátásának fejlesztésével. A készülő megyei különtervben meghatározott ütemet, hogy ti. a Budapest környéki községek 10—15 év alatt zárkózzanak fel az országos átlaghoz, lassúnak tartjuk. Az országos szerveknek sokkal gyorsabb ütemű fejlődési lehetőséget kell teremteniük Pest megye számára.

Pest megye feladata, hogy a helyi könyvtárfejlesztési összegeket *jobban koncentrálja*. A „mindenhová egy keveset” gyakorlata — mint láttuk — sehol sem jár megfelelő eredménnyel. A megyének az eddiginél sokkal hatásosabban kell gondoskodnia arról, hogy a különböző típusú könyvtárak a szükségleteik szerinti nagyságú és funkcionálisan megfelelő épületbe kerüljenek. Különösen vonatkozik ez az új művelődési otthonokban elhelyezésre kerülő könyvtárakra.

1970 nemcsak a harmadik ötéves terv utolsó éve, hanem a következő ötéves terv előkészítésének esztendeje is. A valóságnak megfelelően kellett tehát bemutatnunk a helyzetet, hogy a tervezés jó, az előrehaladás pedig megalapozott lehessen.

Adonyi Máté György

MASODSZOR nyerte el a KISZ „Kiváló ifjúsági klub” kitüntetését a Komárom megyei táti községi könyvtárban működő ifjúsági klub. Az öt évvel ezelőtt alakult klub első alkalommal 1968-ban érdemelte ki a hivatalos elismerést jó munkájával. (Erről annak idején lapunk 1969. 4. számában részletesen beszámoltunk.) Az azóta eltelt időben a klub egyesült a községi KISZ-szervezet klubjával, így jobb lehetőség nyílt arra, hogy több fiatal vonhasson be tevékenységi körébe. A 80—100 klubtag között a 16—24 éves fiatalok minden rétege: ipari tanuló, gyári dolgozó, középiskolás, egyetem hallgató megtalálható, csak — sajnálatosan — a tsz-ben dolgozó ifjúság nincs képviselve. A szellemi irányító Szakmár János

Hírek

községi könyvtáros, aki ma már csak tanácsaival segíti az „önálló” klubvezetőséget. A rangos kitüntetést másodízben elnyert klubról több alkalommal megemlékezett az országos sajtó is (Ifjú Kommunista, Népművelés stb.), a tagok azonban szeretnék, ha munkájukra helyben is felfigyelnének, s a vezetők az eddiginél jobban támogatnák a klubot. (S. L.)

FONOTÉKÁT LÉTESÍT a Kaposvári Megyei Könyvtár. Az új könyvtárrészleg, amelynek műszaki terve elkészültek, még ez évben megkezdí működését az olvasóterem egyik részében. (K. B.)

A ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG könyvtári szaklapjának, a Revista Bibliotecilor-nak márciusi száma — hazánk felszabadulásának 25. évfordulója alkalmából — közli Páldy Róbert cikkét a magyar közművelődési könyvtárak fejlődéséről és eredményeiről.

A TISZTELETDÍJAS községi és szakszervezeti üzemi könyvtárosok idei nyári tanfolyamát Mohácson rendezte meg a Baranya megyei Könyvtár. Az egyhetes elméleti és gyakorlati foglalkozások után minimumvizsgát tettek a hallgatók. A 44 résztvevő közül tizenkilencen jeles eredményt értek el. Szorgalmuk jutalmul értékes könyvajándékot kaptak a megyei könyvtártól. (P. J.)